

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Job

V

Uw Koninkrijk kome

Vinden we deze bede eigenlijk wel bij Job terug? Naar de letter niet, maar naar de geest zijn de verzuchtingen van Job doortrokken van dit hartstochtelijk verlangen: Uw Koninkrijk kome!

Het kan ook moeilijk anders, als we ons herinneren de eerste regels van de berijming van deze bede in gezang 5: Uw Koninkrijk kome toch, o Heer, ai werp de troon des satans neer.

Wat speelde juist satan geen grote rol op de achtergrond van Jobs lijden! Hij zal daar zelf wel niet alles van begrepen hebben, noemt ook de naam van Satan nooit in zijn gesprekken met de vrienden. Desniettemin was zijn hunkering naar opklaring van de situatie, en naar eerherstel anders niet dan deze bede.

Walter Lüthi heeft er eens op gewezen, in een voorwoord op een verklaring van het boek Job, dat de gelovigen in de bijbel mensen zijn van de heilige ontevredenheid. Van het heilig ongeduld. Het heimwee naar een andere wereld houdt hen in onrust. Ze houden nergens op de plaats halt en leggen zich nooit bij de gegeven situatie neer.

Zulke heimweemensen wil de Here Jezus ons maken, als Hij ons leert bidden: Uw Koninkrijk kome!

Dan zijn we niet zo gauw tevreden, met onszelf niet en over anderen niet, niet met de kerk waartoe we behoren en niet met de wereld, waarin we leven. Altoos blijft knagen de honger naar de gerechtigheid. Nooit kan van onze lippen wijken de vurige bede: kom dan Heer Jezus, ja kom haastig!

Zo'n man was nu ook Job.

Hij laat zich niet inspinnen in allerlei schone theoriën over lijden en verantwoordelijkheid. Wat zijn vrienden daarover zitten te beweren roept alleen maar wilde opstandigheid bij hem op. Zij zoeken de oplossing in het **horizontale** vlak van het menselijk begripen; ze komen er mee klaar zonder hun hart tot de levende God te heffen. Maar Job staat op en rekt zich uit, **verticaal** naar de hemel! naar God toe, de God zijns levens!

Bij alle foute dingen die Job ook gezegd heeft is dit toch het machtig-mooie van het geloof: het komt nooit en nergens klaar zonder God, het grijpt God aan en worstelt met Hem.

De vrienden zeggen telkens weer: je moet dit némen, Job, je moet hierin berusten; je moet je er echt bij neerleggen, tegen God kan toch geen mens op.

Maar Job kán zich er niet bij neerleggen. Want het gaat om zijn gerechtigheid en Gods gerechtigheid in het koninkrijk der hemelen. En al zijn opstandig spreken komt daarom voort uit een honger, die zich niet laat verdringen, naar de gerechtigheid van Gods Koninkrijk. Hij weet zich door alles heen kind van God, maar hij dórst naar de openbaring der kinderen Gods!

Nee, Job maakt helemaal niet de indruk van de man, die op zijn gemak in een leunstoel gezeten bij een geurig kopje koffie over deze dingen zo eens het woord gaat snijden. Job spreekt als een geraákte! Pijnlijk getroffen. Een man die niet meer op zijn stoel kan blijven zitten. Die telkens gejaagd opspringt en heen en weer loopt en geen rust kan vinden.

Onrustig is ons hart,

heeft Augustinus gezegd, totdat het rust vindt in God. Als we dat dan maar niet te eng zien.

Dan zou ik het willen aanvullen, zo: onrustig is ons hart, totdat het rust gevonden heeft in het GOD-ALLES-EN-IN-ALLEN! Dat wil dus zeggen: totdat de volkomenheid des Rijks gekomen zal zijn. Wij verwachten naar Gods belofte een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, waarop gerechtigheid wonen zal. Wij weten wel wat we nu zijn, maar we weten niet wat we zijn zullen. Het sterfelijke ziet uit naar onsterfelijkheid, het verderfelijke naar onverderfelijkheid. **Dat** is het Koninkrijk der hemelen, waar we om bidden in het Onze Vader.

Dat is dus niet de hemel, zoals die vandaag is. Met engelen en aanvankelijk gezaligden. Koninkrijk der hemelen, dat betekent: het Rijk dat uit de hemel naar ons toekomt, aanvankelijk al gerealiseerd in de komst en het volbrachte werk van Christus op aarde, maar voor welks volkomen verwerkelijking zal nodig zijn een nieuwe aarde.

We bidden in de 2e bede van het Onze Vader niet laat onze ziel maar gauw in de hemel mogen komen, van alle narigheid af. Nee, door heel de bijbel heen reikt het verlangen van Gods kinderen naar Gods Koninkrijk veel verder. Het heeft rust noch duur, voordat dat Koninkrijk in heel Gods schepping en in alle mensen werkelijkheid is geworden. God alles en in allen, korter, krachtiger kan het niet gezegd worden. Waar je het leven maar aansnijdt, overal is dan GOD!

We zingen dat al wel van de bergen en de dalen, ja overal is God, maar dat kun je vandaag nog niet van de mensenwereld zeggen. Je kunt het ook niet van de dierenwereld zeggen, waar de wolf het lam verslindt. Je kunt het niet eens van de kerk zeggen. Je kunt het zelfs nog niet zeggen van de harten der allerheiligsten in dit leven. Het moet ons door het hart snijden en ons verlangen aanvuren naar de komst van het Koninkrijk, dat er overal nog zoveel oppositie en rebellie en negatie is van het Koninkrijk van onze God en Koning.

Misschien kijken we ons blind op de kerk. Alsof het uiteindelijk daar om gaan zou. Maar de kerk is een figuur van deze aarde-van-nu. Ze is even voorbijgaande als het koningschap van Christus, Die zijn macht eenmaal teruggeven zal aan de Vader, opdat God zij alles in allen.

We doen in de 2e bede van het Onze Vader de hóogste worp: naar het Koninkrijk Gods. Dat betekent dan wel inclusief het huidige koningschap van Christus en de huidige vergadering van zijn kerk, maar toch niet meer dan inclusief, niet exclusief.

Zitten we niet teveel gevangen in de enge cirkel van ons persoonlijke zieleheil, of van ons hemelverlangen, of van onze kerkelijke strijd? Maar dan breekt deze bede de grenzen open, en ze werpt de kerkrampen open, en doet ons uitzien naar de verrukkelijke verten van het Koninkrijk der hemelen, over heel de lengte en breedte van een gans vernieuwde wereld Gods!

Verder leven.

Job heeft daar iets van beleefd toen de HERE een keer bracht in zijn lot. Toen hij het dubbele kreeg van wat hij eenmaal bezeten had. En dan staat er zo mooi in vers 12 van dat slothoofdstuk: En de HERE zegende het **verdere** leven van Job meer dan het **vroegere**.

Dwars door Jobs leven loopt een scheur, een breuklijn. Dat is zijn lijden, naar lichaam en ziel. De ineenkraking. De afbraak van zijn leven. Het wordt genoemd zijn vroegere leven. Jobs leven gaat verder. Terwijl iedereen verwacht had dat Job voor eeuwig zou doodlopen en ondergaan in de jammer van Gods vervloeking, — daar wordt de lijn toch weer opgenomen en onder Gods zegening gaat het verder. Onvergelijkbaar heerlijker dan

UIT DE INHOUD:

Job (V)	C. P. P.
Doorgaande Reformatie (II)	C. V
De Christelijke Gereformeerden en wij (I)	H. J. J.
Enkele opmerkingen over Kerk en Maatschappij (IV, slot)	J. W.
Ons zingen in de kerk	D. W. L. M.
De eeuw der Vlaamse primitieven	R. H. B.
Korea	J. M.
Persschouw	
Kerknieuws	

vroeger. Daar is iets profetisch in, iets van de nieuwe aarde, voorsmaak van dat nieuwe leven daar. Het leven gaat daar verder. Dwars door de breuke des doods heen. God neemt de draad weer op waar ze brak bij onze dood. Het gaat verder op de aarde, die inmiddels ook een vernieuwing heeft ondergaan. Job krijgt alles dubbel terug en Jezus belooft aan hen, die terwille van het Koninkrijk Gods hebben prijsgegeven huis of vrouw, broeder of ouders of kinderen, dat ze velen malen meer terug zullen ontvangen in deze tijd en in de toekomstige tijd het eeuwige leven.

Wie kan vandaag zeggen wat God bezig is te bereiden voor die Hem liefhebben? Toen de HERE Job alles liet afnemen wat hem lief en dierbaar was, toen Job daar neerzat midden in zijn ellende, toen was de HERE toch al bezig hem te bereiden de heerlijkheid van dat tweede leven, dat verdere leven uit het slot van het boek Job. En daarin weerspiegelt zich dan bij benadering af de heerlijkheid der openbaring der kinderen Gods! Als we verder leven mogen op de nieuwe aarde. Als we Gods kinderen niet zijn, is er van verder-leven eenvoudig geen sprake! Want wat dood is sterfte, maar wat leeft leve verder.

Mijn Losser leeft!

Er is nog een aspect van het komende Koninkrijk, dat het laatste artikel van onze Ned. Geloofsbelijdenis vertolkt heeft: dan zal de onschuld der geplaagde kinderen Gods openbaar worden en hun zaak, die nu door velen als goddeloos uitgekreten wordt, zal dan blijken Gods zaak te zijn. Van dat geloof heeft ook Job getuigenis gegeven in de schoonste gedeelten zijner redevoeringen, waarin hij God tot getuige aanroep: mijn getuige is in de hemel, mijn pleitbezorger in den hoge! Ook al bespotten mij mijn vrienden, nochtans richt zich mijn oog schreiend op God.

Job ziet uit naar een losser ook! Hij zegt: ik weet, mijn losser leeft en als de nood het hoogste is, zál Hij optreden. Nadat mijn huid zo geschonden is zal ik toch uit mijn vlees God aanschouwen, en ik zal Hem aanschouwen mij ten goede!

Wat een geloof! Wat een verzekerdheid!

De losser, dat was oudtijds de bloedwreker, de rechtshersteller. Welnu, dat verwacht Job van zijn God. Zelfs dwars door dood en graf heen ziet naar deze Losser hij uit.

Wat zou onze geloofszekerheid en onze geloofsverwachting nog veel sterker moeten zijn, bij al wat we meer weten van het komende Koninkrijk, waar we ook zoveel dichterbij leven mogen.

We geven het Maranatha toch niet prijs aan buitenkerkelijke enthousiasten? Het staat geschreven in onze belijdenis. Het is ons voorgeschreven in ons gebed. Staat het ook in onze harten en dwars over ons leven geschreven? En wéét u het: mijn Verlosser leeft, en Hij zal ten laatste optreden en ik zal Hem aanschouwen, mij ten goede?

C. P. Plooy.

Doorgaande Reformatie

II

„Kennis” en „Liefde”

De eerste aanwijzing inzake het tot stand komen van een ware doorgaande reformatie waarop ik wil wijzen vindt men in wat Paulus aan de Korinthiërs schreef.

De brieven aan de Korinthiërs zijn levendig en boeiend.

Ze werden namelijk geschreven naar aanleiding van moeilijkheden, welke in de kerk van die griekse handelsstad waren ontstaan, en vragen, welke door haar aan Paulus werden gesteld. Veel in wat Paulus, daarop reagerende, schreef raakte de positie, het leven, de roeping van een jonge, christelijke kerk in een heidense wereld. Daarom blijven die brieven zo aktueel. Want wat zich in de verhouding tussen kerk en wereld in Korinthe voordeed, herhaalt zich met allerlei door plaats, tijd, volk, cultuur veroorzaakte wijziging in de situatie, steeds weer.

Eén van de kwesties, welke aan Paulus werden voorgelegd, betrof nu het eten van vlees.

Het was in Korinthe, evenals in de gehele grieks-romeinse wereld van die dagen, zó, dat heel veel maaltijden, speciaal van de velerlei organisaties van die tijd, offermaaltijden waren. Maaltijden die gekoppeld waren aan offeranden voor de goden en waarbij het vlees dat gegeten werd vlees van geofferde dieren was. Bovendien was ook heel veel vlees, dat men in vleeshallen of op de markt kopen kon, offervlees. De offers werden namelijk soms zo overvloedig gebracht, dat de priesters het offervlees aan slaggers en vleeshandelaren verkochten. En door hen werd dat dan als van zelf onder de burgers gedistribueerd.

Voor de heidenen was dit alles geen bezwaar. Integendeel, het was voor hen een voordeel. Men kon door dit vlees te kopen zonder extra moeite of geld aan een offermaaltijd deel nemen en zo gemeenschap met de goden oefenen en hun zegen deelachtig worden.

De Joden en de Joden-christenen dachten daar evenwel radicaal anders over.

Zij wezen met diepe afschuw dat vleeseten af. Ze hadden het uittreure gehoord en het was hen in de ziel ingebrand, dat al wat tot de afgoden behoorde onder de ban, onder de vloek des HEREN ligt. En dat wie zijn hand naar dat gebannene uitsteekt daardoor zelf ook onder die vloek komt. Dat stond duidelijk in Deut. 13. En hun was als lichtend voorbeeld in dezen steeds geweest op Daniël, die pertinent weigerde iets van de tafel van de heidense koning te eten.

* * *

Die kwestie van het vleeseten — ze lijkt ons misschien wel een beetje kinderachtig — was in die dagen zeer ingrijpend.

Vooreerst was — en is — het zo, dat de kerk, de gelovigen, juist ten aanzien van kwesties als deze, als er verschillend over gedacht wordt, steeds uiterst gevoelig reageren. Ze roepen immers bijna altijd felle emoties op en drijven de mensen vaak ruw en hard uit elkaar. Ze leiden zelfs dikwijls tot een scheuring. Wat is er in de kerken al niet gevocht over eten, drinken, kleding! Wat is er later niet veel twist ontstaan over andere soortgelijke kwesties, b.v. over de zon- en feestdagen, kleding, gezangen, enz.!

Maar ook nog in ander opzicht greep deze kwestie diep in op het leven der kerk. Ze raakte namelijk direct de verhouding, het samenleven van de leden der kerk en hun heidense medemensen. Als men per se geen offervlees wilde eten dan kon men, om maar iets te noemen, nooit meer deelnemen aan de maaltijden van heidense familieleden. Dan was het ook onmogelijk zijn plaats te behouden in de gilden en andere verenigingen waarvan er toen zeer vele waren. Het leven daarvan culmineerde immers steeds in offermaaltijden. Kortom dan stond men volledig buiten het leven van staat en maatschappij, ja buiten alle sociale verkeer met de medeburgers.

Over dit vleeseten was nu ook in Korinthe verschil van inzicht gerezen, ja, strijd ontstaan.

De grote meerderheid van de gemeente, misschien wel de gehele kerkeraad had er niet het minste bezwaar tegen.

Ze hadden daarvoor goede gronden.

Ze redeneerde zo: Afgoden bestaan eenvoudig niet! Er is immers maar één God, de Vader, uit Wie alles is en wij tot Hem en één Heer, Jezus Christus, door Wie alles is en wij door Hem. Daarom is alles wat met dat offervlees gebeurd is niets meer dan een ijdel gebaar, een zinloze handeling. Men behoeft zich daarvan niets aan te trekken. Het „doet” niets aan dat vlees. Eet daarom maar zonder scrupules alles wat ge in de vleeshallen of de slaggerswinkels kopen kunt of u hier en ginds bij een maaltijd wordt voorgezet.

Zonder twijfel oordeelde men zelfs, dat het vasthouden aan het verbod om vlees te eten bedenkelijk was.

Het was immers het vasthouden aan een Joods-cultisch voorschrift, dat naar zijn aard een heenwijzing was naar de tijd der vrijheid en daarom gedoemd was om te verdwijnen. Het was een aantasten van de christelijke vrijheid. Wie zich krampachtig verzette tegen dat vleeseten miskende de volkomenheid van de verlossing, welke door Christus was tot stand gebracht. Ja: die was feitelijk nog niet lós van de afgoden. Hij was nog steeds in de ban daarvan. Hij kende aan die afgoden in feite toch nog een zekere macht en invloed toe.

En daarom, de leus van de grote meerderheid der korinthische christenen was: Eet vrij van het offervlees! Want de afgoden zijn niets in de wereld. Leef ook ten aanzien van eten en drinken in de vrijheid waarmee Christus u vrijgemaakt heeft. Breek radicaal met het heidendom door alle heidense cultische handelingen volkomen te negeren en ze zo als dwaas en zinloos aan de kaak te stellen.

De vrijheid om vlees te eten, alle vlees dat men krijgen of kopen kon, was voor hen een wezenlijk element van het christen-zijn. Het was voor hen een eis van doorgaande reformatie.

* * *

Het is nu uitermate belangwekkend de houding van de apostel Paulus ten aanzien van deze kwestie na te gaan.

Het is namelijk zó, dat Paulus het met de mensen die het vleeseten verdedigen zakelijk geheel eens is!

Ook hij heeft op zichzelf niet het minste bezwaar het aan de afgoden geofferde vlees te consumeren.

Maar, merkwaardig, Paulus keert zich toch zeer fel tegen de lieden in Korinthe, die het onbeperkte vleeseten verdedigen.

Inderdaad, dat is vreemd: het met iemand zakelijk ééns zijn en zich toch, en dat juist ten aanzien van de in geding zijnde kwestie, tegen hem verzetten. En dat zelfs zeer scherp.

Als we deze stand van zaken overwegen moet de vraag opkomen: wat is daarvan de reden?

Het antwoord op deze vraag kan zo geformuleerd worden: **deze verdedigers van het vlees-eten stonden uiteindelijk niet goed tegenover hun medebroeders en daarom ook niet tegenover God!**

Men kan deze mensen namelijk typeren als „kennismensen”.

Mensen voor wie het „kennen” — en dan het kennen in de zin van het inzicht-hebben, het weten-hoe-het-is-en-moet — het één en het al is in hun verhouding tot de broeders en tot God.

Ze zeggen dat ook.

Eerlijk, ja, bijna brutaal.

Ze schreven namelijk aan Paulus — hij haalt hun woorden letterlijk aan: „Wij weten dat wij de kennis hebben!” „Wij weten dat wij het juiste inzicht hebben!”

Ze hebben de kwestie van het vleeseten van alle kanten bekeken, goed doordacht en dóór gepraat. Ten slotte zijn ze tot een inzicht, een opvatting, gekomen waaromtrent ze de vaste overtuiging hebben, dat die absoluut goed is. Nu zijn ze klaar. Voor hen is de kous af. Over die zaak hoeft niet verder gepraat te worden.

Met dat „inzicht”, die „opvatting” dat „kennen” gaan ze nu hun medebroeders, die nog conscientie-bezwaar tegen het vleeseten hebben te lijf. Die moeten net zo denken als zij. En net zo handelen. Onmiddellijk. Het gaat om een zaak van doorgaande reformatie! Om het afleggen van de verouderde oudtestamentische vorm. Om het beleven van de

christelijke vrijheid. Om het radicale breken met het heidendom door het zo diep als maar mogelijk is te verachten.

Waarom keert Paulus zich nu zo fel en beslist tegen deze mannenbroeders?

Wel, deze hebben in feite **hun broeders uit het oog verloren**. Hun levende broeders in hun concrete situatie, hun moeite, hun strijd, hun nood.

Zij hebben van de levenskwestie, de geloofsworsteling van hun broeders in verband met het vleeseten een „geval” gemaakt, een „denkding”, waarover je denken, redeneren, concluderen kunt. Zelfs met plezier. Waar je dan en zo theoretisch mee klaar bent. En waaromtrent je dan zonder meer eist, dat de anderen ook klaar zullen zijn. De concrete moeite en strijd van die broeders is zo een „figuur” geworden in hun theorie. En in de verhouding tot de broeders doen ze niets anders dan opereren met die theorie, opleggen van die theorie, eisen dat men voor die theorie buigt.

* * *

Inderdaad wordt op deze wijze de verhouding tot, het samenleven met de broeders principiëel verknoeid en bedorven.

Het is immers naar Gods wil zo, dat de gelovigen hun medebroeders zullen vasthouden, omringen, dragen, met hen samenwerken, samenleven, samenlijden, in een gemeenschap die door het hart, het door de Geest vernieuwde hart wordt beheerst.

In die gemeenschap, die gemeenschap der heiligen, speelt uiteraard ook het „kennen” — in de zin van het weten, het inzicht hebben — een rol. Maar dat niet alleen. In die gemeenschap en de oefening daarvan treden ook op, moeten ook optreden: lankmoedigheid, zachtmoedigheid, vriendelijkheid, barmhartigheid, vergevensgezindheid, nederigheid, het dragen van elkaars lastigheden, het de ander uitnemender achten dan zichzelf enz. enz.

De ware beoefening van de gemeenschap der heiligen sluit in zich het optreden, het actieve optreden, van al deze door de Heilige Geest gewerkte „vruchten des Geestes”.

En zie, dat alles ontbrak geheel of gedeeltelijk in die korinthische verdedigers van het vleeseten.

Het contact, de gemeenschap met de broeders, die voor dat vleeseten terughuiverden was bij hen verschraald tot een opereren met hun „kennis”, hun „inzicht”.

En dan, zoals ik reeds zei, zó, dat men het overnemen van dat inzicht en het handelen daarnaar eiste en daarvan de ganse gemeenschapsoefening liet afhangen en daardoor bepalen. Gingen die mensen ook vlees eten, dan werden ze voor vol, voor echt, voor ware gelovigen aangezien en als zodanig geaccepteerd. Deden ze dat niet dan deugde er ook niets van hen en werd in feite de gemeenschap met hen afgebroken.

In plaats van te jagen naar de gemeenschap des Geestes, de gemeenschap van geloof, hoop en liefde, de gemeenschap van helpen, dragen, dienen, streefden die Korinthiërs — of ze het zich bewust waren of niet — naar de gemeenschap van het gelijke „inzicht”, de gelijke „kennis” ten aanzien van een in feite toch secundaire kwestie.

Dit alles was bovendien niet alleen een elementaire verwoesting van de ware christelijke gemeenschap, het was ook een radicaal bederf van de ware kennis!

De ware christelijke kennis, de echte kennis-des-geloofs bestaat immers vóór alles in het overgeven luisteren van het hart naar het woord van de levende God. Het ware kennen is niet een „ding”, een „eigenschap”, een „bezit”, maar een levende liefderelatie tot de hemelse Vader in Christus Jezus, die overgave, dienst, aanbidding insluit. Aan deze kennis is wezenlijk eigen de nederigheid, die geboren wordt uit het besef dat wij hier nooit meer dan ten dele kennen.

En die ware christelijke kennis fungeert in de verhouding tot de broeders in een, die concrete broeders — dat wil zeggen: die broeders met al hun zonden, zwakheden, ellendigheden — omvattende, liefdegemeenschap en liefdeoefening. In die gemeenschap met de broeders is deze kennis ingebed en doorgloeit van de door God gevraagde liefdedienst aan de medeheiligen in Christus.

Zie, van **deze** kennis was in de Korinthiërs weinig meer te bespeuren.

Hun kennis was ontaard.

Ze was losgescheurd uit de volheid van het

ware christelijke leven en een ding op zichzelf geworden. Ze was voor hen doel, geen middel. Ze was een afgesloten, klaar bezit, waar je mee opereren kunt. Ze was een onveranderlijke eigenschap die de bezitter ervan voor altijd gegeven is en die hem de macht geeft eigen en anderer gedrag precies voor te schrijven. Ze was een werktuig, een wapen, geworden, dat je altijd klaar bij de hand had en waar je het leven van je zelf en de broeders mee áán kon.

Deze uit het echte, volle leven des geloofs losgemaakte en op zichzelf gestelde kennis, maakt nu de mens trots, zelfingenomen, zelfverzekerd. Ze maakt de mens niet — zoals dat met de echte kennis het geval is — klein en ootmoedig. Neen, ze jaagt zijn zelfbewustzijn hoog op en wakkert de eigenwilligheid krachtig aan. Ze dringt hem tot heersen in plaats van tot dienen. Ze maakt hem in feite blind voor wat de anderen zijn, bezitten, nodig hebben. Ze kweekt een sterk superioriteitsgevoel en is de grote belemmering voor het anderen uitnemender achten dan zichzelf.

* * *

Zie, dáárom vaart Paulus zo ongewoon fel tegen deze kennismensen uit.

Met zijn diep-Geestelijk inzicht peilt hij het boze en verderfelijke van deze kennis tot de bodem. Hij huivert terug voor dit harde, kille, hoogmoedige, buiten de liefdegemeenschap met God en de broeders functionerende „weten”.

En daarom, als de Korinthiërs zelfverzekerd tot hen zeggen: wij weten, dat wij de kennis hebben, dan barst hij tegen hen los met het vernietigende: **de kennis** — d.w.z. de kennis zoals die bij u is, zoals die door u gebruikt wordt — **maakt opgeblazen!**

En hij typeert deze kennismensen als mensen, die menen, die in de waan verkeren, dat

ze kennis hebben en daarom niet kennen gelijk men behoort te kennen!

Tegenover wat deze Korinthiërs zijn, hebben, doen, predikt Paulus dan de liefde. Daaraan schortte het deze mannen. Ja zeker, hun „kennis” hun „weten” was juist. Maar zij misten de ware liefde. En zo schrijft Paulus die woorden: De kennis, uw kennis, Korinthiërs, maakt opgeblazen. **Maar de liefde sticht. De liefde bouwt een huis. De liefde bouwt het huis van God, de gemeente een Jezus Christus.**

Dit oordeel over de Korinthische kennismensen is zeer scherp.

Op hun kennis is van toepassing het verpletterende: „Al ware het, dat ik profetische gaven had, en alle geheimenissen en alles wat te weten is, wist, en al het geloof had, zodat ik bergen verzetste, maar ik had de liefde niet, ik ware niets”. Juist met het oog op het gesignaleerde kwaad van de Korinthiërs schreef Paulus deze woorden.

En wij, we zullen bedenken dat ook de woorden van Paulus, die we hier bespraken, woorden van God zijn!

We zullen er daarom ernst mee maken ook en vooral bij de doorgaande reformatie. Want speciaal met het oog daarop zijn ze gesproken. En daarom: we zullen het moeten vasthouden dat doorgaande reformatie ook een zaak is van kennis, inzicht. Maar dat er ook bij het scherpste inzicht niets van terecht komt als ze niet geheel en al gedragen en beheerst wordt door de brandende, zichzelf verloochenende, dienende liefde tot de broeders, tot **alle** broeders. Ook en vooral tot hen die van ons in inzicht verschillen.

Indien deze liefde niet een werkelijkheid is, indien ze niet lééft, dan is wat men doorgaande reformatie noemt niets, ja, een vloek!

C. V.

De Christelijke Gereformeerden en wij

Voor enige jaren heb ik over dit onderwerp enkele artikelen geschreven. Als ik me wel herinner heb ik van reactie weinig of niets gemerkt. Een bewijs misschien, dat de zaak van vereniging in beide kerken niet in het centrum van de belangstelling staat. Er zal wel niemand zijn, die dit zal prijzen. Maar het is wel te begrijpen. De één zal zeggen: „Ik maak mij er niet druk voor, want de geschiedenis bewijst, dat wat eenmaal uit elkaar gegroeid is vrijwel nooit weer naar elkaar toegroeit”. Een ander zal redeneren: „Wij hebben ieder voor zich al moeite genoeg om bij mekaar te blijven. Als we gaan verenigen dan worden de moeilijkheden waarschijnlijk nog verdubbeld”. Een ander zal de gescheidenheid trachten te verdedigen met een mooie pluriformiteits-theorie. Die theorie zal wel mooi wezen, maar de gescheidenheid die men er mee verdedigen wil is zo mooi niet. Althans naar mijn bescheiden mening.

De verhouding tussen de Christelijke Gereformeerden en ons laat mij niet los. Omdat ik eerlijk niet weet hoe we voor God en mensen zullen verdedigen, dat kerken van één geloof en van één HERE en van één belijdenis en van één Bijbel maar jaar in jaar uit naast elkaar blijven voortleven. Het is voor God niet te verantwoorden. Ik weet wel, dat er historische en dogmatische en praktische bezwaren tegen vereniging zijn aan te voeren. Maar de overtuiging ontbreekt bij mij, dat ze voor de HERE kunnen bestaan. We kunnen het ook voor de mensen niet verantwoorden. Stel, dat iemand op de een of andere manier door het Evangelie wordt getrokken. Hij zoekt gemeenschap met een kerk. Door vrienden wordt hij verwezen naar de Christelijke Gereformeerde kerk en naar de Vrijgemaakte kerk. Hij komt bij mij informeren wat eigenlijk de verschillen zijn en waarom ze gescheiden optrekken. Ik zou werkelijk niet weten hoe ik deze „zoekende” broeder in niet al te veel woorden het verschil zou moeten duidelijk maken. Mee daarom laat mij deze zaak niet los. Nieuws heb ik niet te zeggen. Maar ik zou — mee door erover te schrijven — deze zaak een beetje warm willen houden.

Zoals men weet zijn er samensprekingen aan de gang van afgevaardigden van beide kerken. Dat is iets. Maar daarbij zullen we het niet mogen laten. Deze besprekingen kunnen wel een middel zijn om de kerken wat dichter bij elkaar te brengen. Althans de professoren en dominees. Maar een echte vereniging zal alleen door zulke samensprekingen niet bewerkt worden. Daartoe zal nodig zijn dat de plaatselijke kerken contact met elkander zoeken en houden. Niet alleen de kerkeraden, maar de leden der gemeenten. Ja, die vooral. Wat mij betreft, het is jammer, dat de synoden alleen maar hoogleraren en dominees hebben afgevaardigd om met elkaar te spreken. Waarom geen ouderlingen? Waarom geen gewone leden? Het zou wel eens kunnen zijn, dat de problemen die hoogleraren en predikanten bezig houden alleen maar in hun kring leven of in leven worden gehouden. Terwijl de broeders en zusters zich van deze problemen niets aantrekken. En er ook bitter weinig of niets van weten.

Het is een verblijdend verschijnsel, dat op verschillende plaatsen besprekingen aan de gang zijn tussen de plaatselijke kerkeraden of gemeenten. Dáár moet de eenheid gezocht en gevonden worden. De eenheid, die er meestal wel is, maar omdat men elkander niet kent, niet aan de dag komt. Zou de eenheid in Christus er niet zijn? Zou de enigheid des geloofs er niet wezen? Ik weiger dit te aanvaarden. Er zal geen eenheid zijn in „ligging”, en er zal ook wel geen eenheid zijn in ons denken over verschillende zaken. Mogelijk ook geen eenheid in zeden en gewoonten. Maar zou er geen enigheid des geloofs zijn? Zouden we niet één in Christus zijn? En als we dat wel zijn mogen we dan als concurrerende kerken naast elkaar blijven bestaan?

Ik zou door mijn schrijven wat onrust willen wekken bij ons en bij de Christelijke Gereformeerden. Een onrust van de goede soort, een heilzame onrust. Wij raken er aan gewend, dat er nu eenmaal verschillende kerken zijn, die zich Gereformeerd noemen, met de een of andere toevoeging. Dat schijnt nu eenmaal niet anders te kunnen. Dat is hier zo en dat is in Engeland zo en dat is in Amerika zo. Dat schijnt wel zo te moeten. Bovendien, zo hoor ik iemand zeggen, heeft die onderscheidenheid ook z'n goede zijde:

Ieder kan nu een gemeenschap zoeken, die met zijn ligging overeenkomt. Wie wat bevindelijk is aangelegd kan zich aansluiten bij een kerk, waar de bevindelijkheid de nadruk ontvangt. Wie wat nuchterder is aangelegd kan een gemeenschap zoeken, die bij zijn aard past. Wie van zwarte kousen houdt kan bij een zwarte-kousenkerk gaan. Zo heeft elk wat wils en is het wel gemakkelijk als men in stad of dorp te kust en te keur kan gaan. Men erkent elkaar natuurlijk als ware kerken. De dominees gaan plaatselijk vriendelijk met elkander om. Bij officiële gelegenheden stuurt men afgevaardigden, die een waarderend woord spreken. Zo bij intrede en afscheid. Zo rolt het genoegelijke leven der kerken voort. Voorts kan iemand dan nog komen op te merken, dat het beter is als vriendelijke burens naast elkaar te wonen dan bij elkander in te wonen met vreselijke ruzie!

Bij mij komt ook wel eens de gedachte op of het maar niet het beste is de zaken zo te laten als ze zijn. Is het nu zo erg, dat twee of drie kerken vredig naast elkaar bestaan? Kan men over de kerkmuren heen elkander niet de broederhand reiken? En kan men dan in een Organisatie als de I.C.C.C. niet één front vormen van bijbelgetrouwe kerken?

Om met het laatste te beginnen: Ik kan mij wel voorstellen, dat men een Organisatie als de I.C.C.C. sticht van „bijbelgetrouwe kerken”. Maar wat ik niet kan begrijpen is dit, dat men in de I.C.C.C. elkander erkent als bijbelgetrouw, bijv. op een conferentie in Amerika, terwijl als men in Nederland terug is van die erkenning als bijbelgetrouw niet veel is te merken. Ik kan niet begrijpen hoe men op een wereldfront wil strijden met allerlei kerken, die men als ware en bijbelgetrouwe kerken erkent, terwijl men plaatselijk en landelijk weinig drang heeft om te gaan zitten aan één avondmaalstafel en samen te luisteren naar de verkondiging van één Evangelie.

* * *

En wat dat naast elkaar leven als goede burens betreft, ik betwijfel of het met die nabuurschap wel zo goed staat. Al wat zelfstandig bestaat heeft de neiging om die zelfstandigheid te bewaren en te verdedigen. Daaraan ontkomt geen enkele kerkgemeenschap naar mijn ervaring. Elke kerk meent de oudste en de beste papieren te hebben en elke kerk zegt door haar zelfstandig blijven voortbestaan: Eigenlijk moesten alle oprechte christenen zich bij ons voegen. Dat doen ze wel niet en dat zullen ze ook wel nooit doen, maar eigenlijk moesten ze het wel doen. Eigenlijk vindt elke kerk zich toch maar de zuiverste en de beste enz. Dat zegt men wel niet openlijk en men wil liever niet spreken van ware en valse kerk. Maar praktisch komt het er toch wel op neer: Hier moet je wezen. Dat doen wij en zo doen de Christelijke Gereformeerden.

Daaruit vloeit voort dat men leden, die willen „overgaan” van de andere kerk met open armen ontvangt. Dat kan bij de bestaande toestand moeilijk anders. Men kan iemand toch niet verhinderen zich bij de — laat ik maar zeggen — beste kerk te voegen? Of bij de kerk van het aloude beginsel? Of bij de kerk waar de waarheid echt beleefd wordt? Of bij de kerk, die de beste papieren heeft? Of bij de kerk waar het zuiverst gepreikt wordt?

Het is met veel van die „overgangen” een wonderlijke geschiedenis. Ik heb het nu niet over alle gevallen. Het kan zijn, dat iemand zich van een kerkgemeenschap losmaakt om des gewetens wil. Dat iemand zich vrijmaakt van zonden, die maar worden gehandhaafd. Maar er zijn ook vaak overgangen om kwesties van niets. Iemand heeft bezwaar tegen het gebruik van de Nieuwe Vertaling en in de andere kerk wordt de aloude Statenvertaling gebruikt. Die „andere” kerk kan een Chr. Geref. of een Vrijgemaakte zijn. Iemand heeft ruzie met een dominee. Hij gaat over naar de „buurman”, die hij natuurlijk niet vertelt wat de eigenlijke oorzaak van de overgang is. Hij verzint wel een andere. Er zijn wel gekker dingen gebeurd. Het meest voorkomend geval zal wel zijn een voorgenomen huwelijk van een paar jongelui, die niet bij dezelfde kerk behoren. Dat wordt vaak een kwestie van „touwtrekken”. Wie het sterkste kerkbesef heeft of wie maar het langst volhoudt wint het. Het schijnt ook wel eens voor te komen, dat een broeder of zuster, die onder censuur staat in de ene kerk, zon-

Wilt U allemaal denken aan het opzenden van adressen voor de proefexemplaren „Opbouw”? Lang niet iedereen heeft aan ons vriendelijk verzoek voldaan, vandaar deze dringende herinnering. U adresseert uw opgave natuurlijk aan dhr. W. Kaper, Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht

der meer wordt opgenomen als lid in volle rechten bij de andere kerk.

Het spreekt vanzelf, dat geen mens ter wereld aan alle misstanden een einde kan maken. Ook niet aan bovengenoemde kerkelijke misstanden. Zolang de Chr. Gereformeerde kerken en de Vrijgemaakte kerken naast elkaar blijven bestaan zullen er overgangen plaats hebben. Maar ik zou toch wel het volgende in overweging willen geven: Laat één van beide kerken nooit een lid van de andere kerk aannemen, zonder grondig door de andere kerkeraad te zijn ingelicht. Als dan blijkt dat iemand overgaat, omdat hij ruzie met z'n dominee heeft, dan moet tegen zo iemand gezegd worden, dat hij zich eerst maar met die dominee moet verzoenen. Daarna kan men verder zien. Of als blijkt, dat iemand terecht onder censuur staat, dan zou tot hem moeten gezegd worden, dat hij zich van zijn zonde heeft te bekeren. Daarna zou men verder kunnen zien.

* * *

Het is nog steeds mijn overtuiging, dat wij bij elkander behoren. En dat de voortdurende scheiding niet goed is in de ogen des HEREN. Ik vrees, dat een kerk, die volhardend weigert zich te verenigen met broeders „aan wie hetzelfde dierbare geloof is overgeleverd” op weg is secte te worden. Ik kan met de beste wil van de wereld in de Schrift geen argumenten vinden om de voortdurende gescheidenheid te verdedigen. Ik lees daar wel, dat wij ons moeten afscheiden van de wereld. En dat wij geen gemeenschap moeten hebben met hen, die volhardten in de zonde.

En dat wij Gode meer gehoorzaam moeten zijn dan welke macht in wereld of kerk ook.

Maar ik lees daar niet, dat wij naast elkaar moeten voortleven als wij één zijn in de Here. Er was onder de apostelen allerlei verscheidenheid, maar zij vormden één kring. Er waren in de gemeenten van het Nieuwe Testament allerlei verscheidenheden, maar altijd weer lees ik dat men elkaar moet verdragen en de eenheid moet bewaren. Er waren christenen uit de heidenen en christenen uit de Joden. Die zullen wel veel bezwaren tegen mekaar gehad hebben. En het zal hun wel eens moeilijk geweest zijn om het bij elkander uit te houden. Maar de Here en de apostelen hebben nooit gezegd, dat zij dan maar aparte gemeenten moesten vormen. Als er in de gemeente van Korinthe partijenschappen komen en de één zich noemt naar Paulus en een ander naar Apollos en een derde naar Cefas en een vierde zich dan maar speciaal naar Christus noemt, dan heeft Paulus daar geen goed woord voor over. Dan vraagt hij of Christus dan gedeeld is? En of Paulus dan voor hen gekruisigd is? En of ze dan in zijn naam gedoopt zijn? Laten we toch oppassen, dat wij niet — op wat andere manier — ons aan dezelfde zonde schuldig maken. En laten wij bedenken het woord der Schrift: „Niemand dan roeme op mensen, want alles is uwe: hetzij Paulus, hetzij Apollos, hetzij Cefas, hetzij de wereld, hetzij leven, hetzij dood, hetzij tegenwoordige, hetzij toekomstige dingen, zij zijn alle uwe; doch gij zijt van Christus en Christus is Gods”.

H. J. Jager.

de overspanning van de roeping van dit ambt, leidt tot een Woordbediening, waarbij het Woord niet alleen wordt gesneden maar ook nog voor de gemeente wordt gekauwd, daar treden als gezonde reactie bij de gemeente braakneigingen op. Men is een slecht kenner van de kerk-constitutie als men deze braakneigingen toeschrijft aan de zwakke maag, die de z.g. profetische kost niet verdragen kan.

Het voorbeeld, dat wij hier gebruikten is weinig smakelijk, maar de zaak die ze wil aanduiden en die helaas onder ons niet geheel onbekend is, is ook weinig smakelijk.

Een van onze eerste opmerkingen is geweest, dat elke onderlinge afwijking in het kerkbegrip onafwendbaar gevolgen heeft voor het inzicht in de functionering van de kerk in de samenleving en dus het praktisch handelen van de gelovigen in sterke mate beïnvloedt. Wij denken hierbij b.v. aan wat men algemeen „doperse” theorieën en praktijken noemt.

Welke consequenties deze afwijkingen in het kerkbegrip hebben voor de principiële samenwerking tussen christenen op sociaal maatschappelijk terrein, behoeft, in het kader van ons onderwerp, niet uitvoerig besproken te worden.

Wél willen wij als onze persoonlijke mening uitspreken, het veelvuldig spreken van een „worteleenheid” tussen „reformatorische christenen”, een gevaarlijke en verwarring stichtende bezigheid te vinden.

Het verkeer op het veld der Christelijke Vrijheid wordt niet begrensd of bepaald door een worsteleenheid. De grenzen van de Christelijke Vrijheid reiken niet verder dan de grenzen van de kerk. Verder weigeren wij iedere orthodoxe of midden-orthodoxe niet-katholiek, „reformatorisch christen” te noemen.

De wortel van de eenheid kan nooit liggen in een formule waarbij de kerk tot privaatazaak wordt gedevalueerd. De wortel van de eenheid ligt in het dankbaar en gelovig aanvaarden van de erfenis der reformatie: de kerk als mondige, verantwoordelijke gemeente des Heren, en het radicaal afwijzen van elke clericale, synodale of ambtelijke hiërarchie.

Als wij dit uitspreken, is elke vorm van Vrijgemaakt kerkelijk chauvinisme ons vreemd.

Er zijn teveel dingen in de Vrijgemaakte levenspraktijk, die het dringend noodzakelijk maken, dat de vraagstukken met betrekking tot het functioneren van de kerk in de samenleving in discussie blijven. De mogelijkheid tot kritiek op de Vrijgemaakte levenspraktijk moet in dit verband ruim aanwezig zijn en blijven.

Voor het eerste is belangstelling voor en studie van de sociaal maatschappelijke vraagstukken nodig. Voor het andere is de noodzakelijke voorwaarde, dat wij leven uit het beginsel der Christelijke Vrijheid en juist daarom een open oor hebben de kritiek en de argumenten van de broeder, die anders denkt dan wij.

Wij plaatsten boven deze artikelen de titel „enkele opmerkingen over kerk en maatschappij”.

Meer dan enkele opmerkingen konden wij niet geven en wilden wij ook niet geven.

Veel, ja het meeste van al de zaken, die rechtstreeks met ons onderwerp te maken hebben is niet besproken of slechts terloops genoemd.

Daarbij zal het feit, dat wij de functionering van de kerk in de maatschappij meer benaderden vanuit de praktijk, dan vanuit een speciale studie over het wezen van de kerk, voor sommigen, misschien wel voor velen, vragen te voorschijn roepen.

Enkele opmerkingen over Kerk en Maatschappij

IV (Slot)

De kerk, die waarlijk gemeente des Heren is, kan in de maatschappij alleen functioneren door het ambt aller gelovigen.

Deze stelling moet het uitgangspunt zijn van alle sociologische beschouwingen waarbij de kerk betrokken wordt.

Wij weten zeer wel, dat dit uitgangspunt heel wat minder interessant klinkt dan de ingewikkelde sociologische verhandelingen, waarbij de synodaal kerkelijke bemoeienissen de start en finish vormen.

Maar toch, de kerk heeft nu eenmaal geen andere organen, waardoor zij in de maatschappij als zoutend zout functioneert. En als de kerk zich zulke organen schept, zullen deze organen minder effectief functioneren dan het ambt der gelovigen en dit ambt na korte tijd verstikken.

In de maatschappij hebben wij te maken met mensen en menselijke verhoudingen, welnu, door de kerkmensen heeft de kerk direct en dagelijks contact met de mensen en verhoudingen in de maatschappij.

Dat legt een grote en zware verantwoordelijkheid op de schouders van de gelovigen. Zij vertegenwoordigen in de maatschappij de kerk, door hen spreekt en handelt de kerk, naar het doen en laten van de gelovigen wordt in de maatschappij de kerk beoordeeld.

De plaats van de gelovigen in de maatschappij kan nooit worden ingenomen door het bijzondere ambt of de synodale organisatie.

Dat kan niet, omdat de orde van de kerk anders is dan de orde van de maatschappij. Dat kan ook niet, omdat de oude en nieuwe sociale problemen nooit kunnen worden opgelost als zij worden betrokken in de directe sfeer van het kerkinstituut.

Het vraagstuk van de oudedagsvoorziening, van welvaartsspreiding, van de aspecten der industrialisatie, is een sociaal-maatschappelijk vraagstuk met sterke politieke accenten.

Vanaf de kansel, door middel van ambtelijke bearbeiding kan de kerk, als dat nodig is, de gelovigen opwekken om op de geëigende wijze aandacht aan deze nationale problemen te schenken en vanuit hun roeping hun bijdrage te leveren aan de oplossing daarvan om aldus als kerk te functioneren.

Maar de kerkeraad, de bijzondere ambtsdragers, die menen geroepen te zijn om de gelovigen als onmondige kleutertjes stap voor stap de weg voor te schrijven miskennen de betekenis van het ambt der gelovigen en misbruiken het bijzondere ambt.

Ten aanzien van de oudedagsvoorziening, welvaarts- en industrialisatieproblemen is onder de gelovigen verschil van opvatting en aanpak mogelijk.

In de vrijgekochte kerk van Christus is een grote ruimte gereserveerd voor de Christelijke vrijheid. Wie, en met welke bedoeling dan ook, deze ruimte verkleint door de prikeldraadversperringen van kerkelijke en ambtelijke uitspraken en bindingen, handelt tegen de uitdrukkelijke wil van Christus en zijn Apostelen.

Wij geloven in de actualiteit van de eenvoudige Woordbediening, die de Christelijke Vrijheid eerbiedigt, aan de gelovigen zelf de verantwoordelijkheid van de eigen keuze laat en hoe die keuze ook is, de gelovigen vermaant, troost en leidt.

Wij geloven in het bestaan en de actualiteit van deze Woordbediening, omdat ze — en laten wij er God voor danken — in de kerken nog gebracht en gehoord wordt.

Maar waar — in of buiten onze kerken — de overschatting van het bijzondere ambt en

Het ging er bij ons om, voorzover dat nodig was, te wijzen op een ontwikkeling in het kerkelijk leven van ons vaderland, die ons met grote zorg vervullen moet.

Het ging er bij ons om, dat velen de beoefeningen en activiteiten van de onderscheiden kerken en kerkengroepen toch wel interessant en imponerend vinden. Die kerken, zo hebben wij in alle ernst horen zeggen, doen en presteren wat. En de vraag werd gesteld: Wat doen wij Vrijgemaakten anders dan alleen maar critiek oefenen?

Die vraag zou niet gesteld en die opmerking niet gemaakt zijn, als de broeders de geweldige verantwoordelijkheid van het

ambt der gelovigen hadden gezien.

En ook in onze Vrijgemaakte levenspraktijk zouden sommige dingen anders zijn en anders worden aangepakt en gepresenteerd, als men de kerk meer zag als mondige gemeente des Heren.

Als deze artikelen een bijdrage zouden mogen leveren aan de steeds noodzakelijke bezinning op de betekenis van het ambt der gelovigen, dan zijn wij dankbaar en is ons doel bereikt.

De kerk mag nooit vergeten, dat het Pinksteren is geweest!

Jac. Wijnands.

Ons zingen in de kerk

Orgel inwijden? — Neen In gebruik nemen? — Ja

Het is in Nederland gewoonte geworden, de ingebruikname van een nieuw kerkorgel niet ongemerkt te laten passeren.

Misschien is dat wel mede een gevolg van de grote vooruitgang van de orgelbouw, en dus van de vergrote appreciatie van het orgel. Toen de aan de lopende band vervaardigde, in onderdelen geïmporteerde, en in Nederland slechts in elkaar gezette orgels nog de toon aangaven, was er weinig feestelijks aan te bespeuren. Wie er het minste over zei, was het meest welsprekend in dezen. Van een nieuw orgel was in de twintiger jaren werkelijk weinig goeds te zeggen — dan misschien dat het niet veel had gekost. Maar sedert de laatste tien jaar kunnen we zeggen, dat de orgelbouw met sprongen is vooruitgegaan. Daargelaten, dat de orgels duur zijn geworden, blijkt de algemene bereidheid zulk een duur instrument te kopen en contant te betalen. Met andere woorden: de waardering voor het kerkelijk muziekinstrument is sterk vooruitgegaan.

Misschien zit hier ook wel de voornaamste oorzaak van de behoefte, de ingebruikname van een nieuw kerkorgel van enige feestelikheden vergezeld te doen gaan. De kerkeraad of de commissie van beheer of de orgelcommissie wil bij de bereikte mijlpaal de vlag wel eens uitsteken; de gemeente heeft er zwaar genoeg voor geofferd, en wil dat wel eens weten; de organist kan er onmogelijk bezwaar tegen maken, zich eens extra te doen horen op zijn langverbeide, fonkelnieuwe instrument (vermoedelijk trouwens het beste orgel van zijn provincie — zoals men in de 18e eeuw vele „grootste orgels van Nederland” heeft gebouwd); en de predikant zou geen predikant zijn, wanneer hij de totaliteit aan feestgedruis niet met een passend woordelijke opluisterde. Wenn gute Reden sie begleiten, dann fließt die Arbeit munter fort, zong de heer Schiller reeds.

En — nu komt het — aangezien kerkelijk Nederland voor niets zo bang schijnt te zijn als voor ge-improviseer, en daarom alles wat zich binnen de kerkmuren voltrekt op haast bijgelovige wijze in een formuair gewaad tracht te ijken, wordt een feestprogram opgesteld, waaraan de naam van „liturgie” wordt verleend. Een regelmatige nummering garandeert de onontkoombaarheid der onderdelen: opening, praefatio, zingen-zonder-orgel, overdracht, aanvaarding, zingen-met-orgel, solo-spel en dankwoorden omlijsten tesamen de plechtigheid, welke door een stichtelijke rede tot een soort inwijdingsritueel wordt verheven.

Is dat alles dan zo verwerpelijk?

Och nee, och nee. Maar toch wel de moeite waard om er eens over na te denken.

Wanneer wij over de daarbij gebruikte woorden nadenken, komen wij immers vanzelf wel tot de hierbij gekozen inzichten. En de woorden, welke bij deze „liturgie” gewoonlijk voorkomen, duiden niet algemeen op erg zuivere inzichten. Het gaat ons dan ook niet om de woordkeus, maar wel om de bedoelingen daarachter.

Reeds het woord **inwijden** is naar zijn oorsprong verdacht. Inwijden is, volgens de gebruikelijke woordenboeken: plechtig in gebruik nemen, plechtig inzegenen. Daarmee zitten we al in de rooms-katholieke kerk, waar men vee of mensen, kerkgebouwen en orgels mitsgaders andere dingen, zegent; en

aan zulke zegening geloof hecht. En inderdaad bestaat in de R.K. Kerk een officiële vastgestelde liturgie voor de „inwijding” van een kerkorgel, waarbij onder meer Psalm 150 in het latijn wordt gezongen, en waarbij het instrument tot zijn dienst wordt „gewijd”, „ingezegend”.

Overigens achtte ook wijlen prof. dr G. v. d. Leeuw het nuttig, een „kerkwijdingsliturgie” in te doen stellen, in welk verband hij „de voornaamste instrumenten” afzonderlijk in gebruik wilde stellen (Liturgiek, 120, 121). Dus evenzeer ze wijden, heiligen tot hun dienst. Zonder die wijding (wil ze immers serieus genomen worden) behoren die instrumenten tot het verdoemde, vergankelijke, aardse leven; — mét die wijding krijgen ze pas hun waarde, kunnen ze pas dienst doen, is hun uitwerking gegarandeerd.

Daar heeft de Reformatie niets van willen weten. Koenen zegt dan ook bij het woord „inzegenen”: in Gereformeerde Kerken zegt men een huwelijk „bevestigen”.

Proeft u het verschil?

Want bij dat inwijden, inzegenen, zit de thomistische gedachte achter: dat geheel de schepping onder de natuurlijke verdoemenis ligt, tenzij deze stukje voor beetje, door bijzonder ceremonieel, wordt gewijd, in de geestelijke sfeer getrokken, geestelijk gemaakt. Pas wanneer er een portie genade aan wordt toegevoegd, kan die schepping voor ons nuttig worden.

Daar tegenover heeft de Reformatie gesteld: dat niet de schepping, maar de mens zondig is, gevallen in de zonde. Maar dat „de aarde des HEEREN is, met haar volheid”, Ps. 24 : 1, zodat alle dingen, indien met dankzegging genomen, aanvaardbaar zijn, 1 Tim. 4 : 4. En wat de mens betreft: tegenover zijn verdorven natuur staat Gods genade, die hem wederbaart, zijn boze hart verandert, hem vruchten des Geestes doet voortbrengen. Hetgeen hem in staat stelt, alle goederen en gaven ten nutte van zijn naaste en tot eer van Gods naam te gebruiken.

En als we de zaken zo op de keper nemen, dan moet eigenlijk niet het orgel gewijd worden, maar de organist. Die organist moet een mens zijn, die — wedergeboren uit het Woord, gewassen in de Doop, en gevoed uit het Avondmaal — zijn gaven en instrument gewilliglijk en met vreugde ten nutte en ter zaligheid van zijn broeders aanwendt. (Zd. 21 H.C.).

Natuurlijk denken we nu aan de inwijding van Salomo's tempel. Die werd toch maar gewijd? En de tabernakel niet minder?

Ja, die werden gewijd, tot hun dienst afgezonderd, geheiligd. Trouwens: dat woord „heiligen” had in het oude testament een goede, gezonde betekenis. Het betekende: aan de kant zetten, afzonderen, apart zetten, en dan bijzonder voor de HEERE. Een boer heiligde een jonge stier, of een schaap, door het dier van de kudde af te nemen en in een hok apart te zetten, met bestemming tot tempeloffer. Dat geheiligde dier bleef gewoon gras eten, en gaf gewone, ongeheiligde mest. Maar het zou straks, bij de tocht naar Jerusalem, worden meegevoerd om daar te worden geslacht: een deel tot brandoffer voor de HEERE, een deel voor de priesters, een deel voor de armen, en de rest voor de eigenaar en zijn gezin.

Zo werd ook de tempel gewijd: met feestelijke plechtigheid afgezonderd van alle andere gebouwen, bijzonder bestemd tot de

dienst des HEEREN, en voor niets anders. De eerste ontwijding, welke Israël later, na de ballingschap, zijn tempel heeft aangedaan, was: dat het de tempel ging gebruiken als symbool van zijn nationalisme, waarmee de HEERE gesmaad werd en de „gruwel op de heilige plaats” terecht kwam.

Dat „heiligen” van voorwerpen, mensen en dieren vindt u in het nieuwe testament niet terug — dan in een verdiepte betekenis. Heilige mensen zijn dan: mensen, die uit de wereld tot de lichtkring van het Evangelie zijn getrokken, afgezonderde mensen, apart gezette mensen, die zichzelf onbesmet van de (tot ondergang gedoemde en verdwijnende) wereld bewaren, Jac. 1 : 27 — Hbr. 2 : 11 — Hbr. 13 : 12 — Op. 22 : 11.

Maar in de oudtestamentische betekenis komt het woord heiligen toch niet meer voor, dan in judaïstische zin. Dat komt omdat het oude testament, waar het religieuze „heiligen” steeds op de komende Messias betrekking had, door Christus vervuld is; zodat daarmee de oud-testamentische symboliek terzijde is gesteld.

Wel heeft de kerk, bizonder in de middeleeuwen, getracht de gelovigen weer een oudtestamentisch juk op te leggen; in die zin dat het rechtstreekse verkeer tussen God en kerk onderbroken werd door het ambt, het eenmalige offer van Christus aangevuld werd door een dagelijks herhaald offer, en de tegenstelling tussen natuur en geest de gelovigen werd ingeprent.

Maar de Reformatie heeft de kerk door Gods gunst vrij gemaakt van deze misverstanden: vrij om rechtstreeks tot God te naderen; vrij om zonder getijdenritueel en afhankelijkheid van „genademiddelen” in het eenmalige en voldoende offer van Christus vrede te vinden; en vrij om deze totale en ongewijde schepping te aanvaarden, zèlf geheiligd door Christus' Geest, die de gebruiksvorwerpen van de eredienst precies zo heiligt als de potten en pannen uit onze keukens, Zach. 14 : 21. Die onze kerkorgels precies zo tot zijn dienst bevordert en bekwaamt als ons kerkboek, onze zakdoek, onze schoenen en ons kasboek.

Als we deze dingen weer helder zien houden we op met het „inwijden” van onze orgels.

Nu zijn er enkele woorden opgekomen, die we op feestprogramma's aantreffen, en die het woord „inwijden” of „inzegenen” vermijden, maar die toch ook nogal aanvechtbaar blijven.

U vindt hier en daar een orgel, dat **ingespeeld** is.

Daarmee is blijkbaar hetzelfde bedoeld als „in gebruik genomen” met zekere luister. Alleen: waar een ingebruikname-plus-preekje tot het woordeke „inwijding” aanleiding heeft gegeven — daar prefereren sommige pur sang organisten — die het zonder woord maar met muziek deden — het woord „inspelen”. Met een eerste, ademloos aangehoord, spel heeft dit orgel zijn schone dienst aangevangen. Geen praat maar daad; geen geestelijk proza maar geestrijke improvisatie.

Toch, ook dit „inspelen” komt, evenzeer als de „inwijding” met een pastoraal prelement, dicht bij de „doop” met de champagnefles: dat is de doop uit gewoonte of bijgelovigheid!

Bovendien vindt u het woord „inspelen” in geen enkel woordenboek. Het doet denken aan inrijden: het door gebruik voor het rijden geschikt maken van paard of auto. Ook denken aan invliegen: het proefvliegen met een nieuw vliegtuig. Ook denken aan inschieten: een kanon in de juiste stand brengen, door berekeningen aan de hand van proefschoten. Zo zou een „ingespeeld” orgel een instrument kunnen zijn, dat door een zekere mate van gebruik geschikt is geworden tot zijn dienst. En dat bedoelt niemand.

Bij de plechtige ingebruikname in de rooms-katholieke kerk spreekt men voorts ook nog van **inhuldiging**. Inhuldigen betekent: het brengen van hulde bij de aanvaarding van ambt of regering. Nu heeft het orgel ambt noch zeggenschap; laat staan dat het reeds hulde zou verdienen, waar het zijn zegenrijke taak nog moet aanvangen. Het is te hopen dat later het stoffelijk overschot nog hulde waard moge zijn!

En dan komen wij voorts de plechtige **overdracht** tegen. Het orgel wordt dan luisterrijk overgedragen, gaat in andere handen over. Van wie, aan wie? De orgelcommissie

(of de commissie van administratie, of welke andere kerkelijke apparatuur ook) „schenkt” het instrument aan de kerkeraad, dewelke hiervoor plechtig dankzegt, het instrument aanvaardt, en het zijn bestemming in de eredienst verleent.

Dat lijkt nogal belangrijk — maar het valt mee. In feite is dit immers een schenking van vestzak aan broekzak, waar niemand arm of rijk van wordt. En voorzover de verantwoordelijkheden voor het orgel van een organisatie (die de bouw beoogde overgaat op de kerkeraad (nu de bouw voleindigd is), kan deze „overdracht” gevoegelijk een onderdeel vormen van de ingebruikname.

En daarmee komen wij terug bij de ingebruikname. Zonder meer, tout sec. Zelfs het woord „officieel” is immers reeds overbodig. Dit veel misbruikte woord duidt aan, dat er iets uitgaat van de daartoe bevoegde instantie, van het officium. Nu, dat het orgel niet stiekum in gebruik is genomen, door de koster bijvoorbeeld, wil de grootste twijfelaar nog wel geloven. De ingebruikname heeft plaats door de gemeente, te wier behoeve het instrument werd gebouwd; onder aanvoering van haar kerkeraad, die in dezen naastig en diligent is geweest. Het is een gemeentelijke, en niet een deskundigen-aangelegenheid.

En dat de gemeente daar dan op een

speciaal uur voor samenkomt: om erbij te zijn dat het nieuwe orgel zich voor het eerst in het openbaar laat horen; om iets te vernemen van zijn inhoud en gebruiksmogelijkheden, misschien zelfs van zijn prijs en van de klassieke lijdensweg „om tot dezen dag te geraken”... dat mag geen kniesoor haar kwalijk nemen. Zulk een plechtigheid is immers een kostelijke dag voor de kerk, waar nog lang over mag worden gesproken.

Want dan neemt zo'n gemeente haar nieuwe orgel in gebruik.

Dan zingt ze voor het eerst haar loflied bij deze frisse, krachtige klanken. Dan vernieuwt ze haar voornemen, om in dit gebouw, en bij dit orgel, „eeuwig” (dat is jaar in, jaar uit) van Gods goedertierenheid te zingen; om, zolang zij leeft, haar psalmen vrolijk te wijden aan Zijn lof.

En dan luistert zij eens extra — meer dan op een gewone zondag — naar haar eigen lofzang, die zo heerlijk juichend opwiekt, gedragen door nieuwe, dreunende bassen, doorvlochten van krachtige stemmen, bekranst met rinkelende mixturen.

Dan weet zij in eens, dat ook de HEERE zijn oor neigt, en luistert naar deze nieuwe klanken, en dat Hij luistert met welbehagen. Zo wordt een nieuw orgel in gebruik genomen.

Mensen, wat een feest!

D. W. L. M.

De eeuw der Vlaamse primitieven

In de loop van deze zomer kondigde de pers een tentoonstelling aan, die in Brugge werd gehouden van voorname werken uit de school van de vlaamse primitieve schilders. Belangrijke stukken uit amerikaans en vlaams bezit had men daartoe bijeengebracht. Koning Boudewijn en President Eisenhower hadden het beschermheerschap van de tentoonstelling op zich genomen. Nadat de schilderijen in Brugge tentoongesteld waren, zou de expositie naar Amerika worden overgebracht. De bedoeling was, dat zowel europeanen als amerikanen nader kennis konden nemen van dit vaak nog weinig bekende onderdeel van de geschiedenis van de schilderkunst en de luister daarvan. Kortom, een belangrijke gebeurtenis dus op het gebied van de oude nederlandse schilderkunst. De lust beкроop ons deze tentoonstelling te gaan zien, niet het minst ook vanwege het oude Brugge, waarin ze gehouden werd.

Op een mooie nazomerdag dwaalden wij op de tentoonstelling rond, en bekeken wij het oude stadje. En wanneer je iets moois ziet, vertel je er ook graag van aan anderen. Vandaar, dat we in dit artikel iets willen doorgeven van de impressies, die het zien van al dit schoon oproept. In deze tijd, waarin historie en traditie steeds meer dreigen te vervagen, is het de moeite waard zich op het schoon van het verleden te bezinnen. Of men zich dat realiseert of niet, het blijft de achtergrond van het eigentijds gebeuren.

* * *

Het is tegenwoordig mode tentoonstellingen als deze te sieren met een weidse titel. Natuurlijk steekt daarin een stuk overdrijving. Zo was het ook met de „eeuw der vlaamse primitieven”. In de vijf zalen van de tentoonstelling had men slechts een beperkt aantal schilderijen uit die eeuw bijeengebracht. Verschillende hoogtepunten ontbraken. Bij het vooral in brugse musea en kerken voorhandene had men verschillende stukken uit amerikaans openbaar en particulier kunstbezit gevoegd. In ieder geval: op deze wijze verkreeg de bezoeker een impressie, een nog vluchtig beeld, van wat deze schilderkunst was.

De naam „vlaamse primitieven” voor de zuidnederlandse schilderkunst uit de vijftiende eeuw is eigenlijk een beetje misleidend. Men denkt bij „primitief” aan iets, dat nog niet ontwikkeld is. Het moet nog uit de windselen komen. Johan Huizinga heeft er destijds reeds terecht op gewezen, dat dit hier zeker niet het geval is. Hij wilde de typering „primitief” uitsluitend tijdrekend voor deze schilderkunst gebruiken. De geest ervan is allerminst primitief. In deze schilderkunst leren we juist de geest der uitbloeiende mid-

deleeuwen kennen, „een uiterste doorwerking en uitwerking van alles wat des geloofs is met de verbeelding”.¹⁾ Het is het wonder van deze schilderkunst, dat ze opeens opbloeit in het begin van de vijftiende eeuw zonder precedent bijna en dan tegelijk reeds een hoogtepunt bereikt. Dat is zeker een van de grootste verrassingen van deze expositie. Hoewel de kunsthistorici u in hun werken allerlei subtiele onderscheidingen weten te verhalen tussen de verschillende schilders, verbaast de leek zich, als hij onbevungen de zalen doorwandelt, dat deze kunst zich een ganse eeuw op hoog niveau handhaafde door alle nuanceringen heen.

De grote meesters gaan hier één voor één aan uw aandacht voorbij. Jan van Eyck, Rogier van der Weyden, Dierick Bouts, Hugo van der Goes, Hans Memlinc, heel de eeuw passeert de revue om te eindigen met Jeroen Bosch, die grote fantast en lugubere denker. Het is niet eenvoudig als mens van de twintigste eeuw en reformatorisch christen de juiste houding tegenover deze schilderstukken te vinden. Ze boeien, ze overweldigen soms in hun grootsheid en luister; ze stoten ook af door hun praal. Ze confronteren u met een verleden, dat vanuit het heden maar moeilijk te verstaan is.

Natuurlijk: er is verschil tussen de wijze, waarop zij, die studie van deze kunst gemaakt hebben, en de leek, die in dichte rijen langs deze schilderijen schuifelt, deze kunst bekijken. Zij, die er studie van maakten, zijn in staat door te dringen tot de artistieke details en de bijzonderheden, die de „catalogoog” bij elk schilderstuk in overvloed vermeldt.

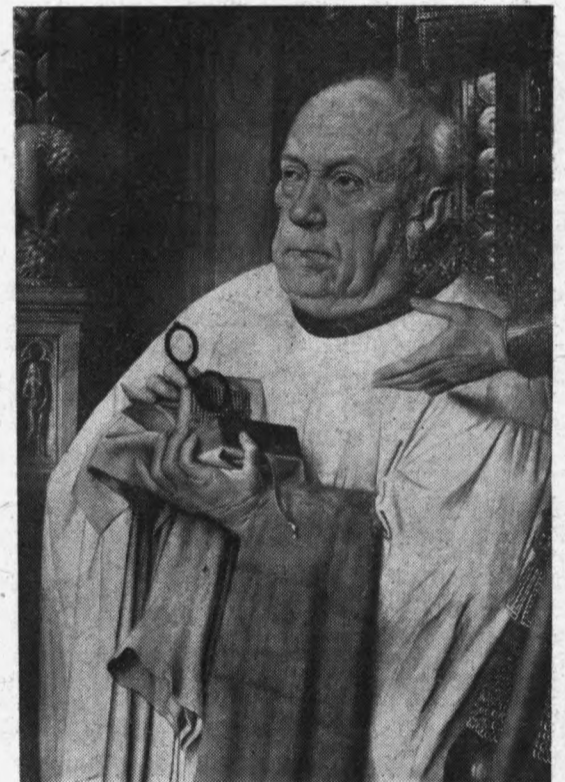
Het is jammer, dat de organisatoren van zulke tentoonstellingen niet wat meer met die leek rekening houden. Voor hen is zo'n tentoonstelling toch in de eerste plaats bedoeld. Wat weet de massa, die in duizenden zulke evenementen bezoekt, er van te voren eigenlijk van? Zij kent nauwelijks de namen van de schilders; laat staan, dat zij iets weet van hun tijd en eeuw. Waarom doen zulke catalogussen, alsof men er eigenlijk alles reeds van weet? En toch: men mene niet, dat de velen, die door de snikhete zalen dwalen, dat alleen uit snobistische overwegingen doen. Integendeel! Er is vaak oprechte belangstelling. De moeilijkheid is echter die op de juiste wijze te bevredigen.

* * *

Intussen: ook de leek wordt hier geconfronteerd met problemen, waarvoor de kunsthistorici zich gesteld zien en dat op een bijzonder interessante manier. Als voorbeeld noemen we het schilderij van de Madonna

¹⁾ J. Huizinga, *Herfstij der Middeleeuwen*. 1941 5, blz. 389.

met het kind en de H. Lucas. Uit historische bronnen is bekend, dat zich in de middeleeuwen in de kapel van het ambacht der schilders te Brussel (waarvan St. Lucas de beschermheilige was) een dergelijk schilderstuk hing, vervaardigd door Rogier van der Weyden. Het merkwaardige is echter, dat er thans drie van deze schilderijen bewaard worden, die als twee druppels water op elkaar gelijken. Eén bevindt zich in Boston, een tweede in München, het derde te Leningrad. De beide eersten werden in Brugge naast elkaar geëxposeerd. De voorstelling, welke het schilderstuk geeft, is wonderschoon. Op de voorgrond ziet men Maria met het kind en daar tegenover St. Lucas, die haar schildert en met grote aandacht naar haar kijkt. De achtergrond wordt gevormd door enkele colonnes, waartussen door men een prachtig uitzicht heeft op een in de verte weggroeiende rivier met aan weerszijden gebouwen. Wat is nu het oorspronkelijke van deze beide stukken? Het is wonderbaarlijk beide stukken naast elkaar te zien hangen. Ze zijn eender en toch ziet men dadelijk een verschil in diepte van kleur en felheid van gloed. Voor de kunsthistorici een pracht gegeven om te debatteren over de vraag welk stuk Van der Weyden zelf schilderde en wat nageemaakt is.

Jan van Eyck

De Kanunnik van der Paele

Er zijn meer van die bijzonderheden op zo'n tentoonstelling, die je als leek (waaronder wij ons vrijmoedig schaarde) toch boeien en die het bezoeken ervan tot een gebeurtenis maken, al ben je dan niet kunsthistorisch geschoold. Telkens zijn er bepaalde trekken in de geëxposeerde stukken, die je frapperen en waarin je ook als leek met het diepste van de schilderkunst wordt geconfronteerd. Bijzonder opvallend was b.v. het direkt-menselijke, dat in sommige van deze stukken plotseling naar voren springt. Dat komt vooral sterk uit in de schildering van de z.g. donateurs of stichters van deze schilderstukken. Men moet n.l. weten, dat vele van deze schilderijen z.g. triptieken zijn, driedelige altaarstukken, die als drie-luik achter een altaar werden opgesteld. Op het centrale paneel vindt men veelal een Madonna met het kind. Maar op de zijvleugels komen vaak afbeeldingen voor van de stichters of schenkers van een dergelijk drieluik. Het is nu frappant het verschil te zien tussen de afbeeldingen van de Madonna of van de heiligen én van deze stichters. De Madonna's en de heiligen zijn vrijwel steeds ikonografisch geschilderd. Dat wil zeggen: daarin volgden deze meesters de vaste gegevens van de kerkelijke kunst, die tot ver in de vroege Middeleeuwen terugreiken, en vaak uit de oosters-byzantijnse kerkelijke kunst afkomstig zijn. Men vindt deze z.g. ikonografische voorstellingen ook vaak op de prachtige miniaturen in de handschriften, waarvan ons de luister op de lagere school reeds met behulp van platen verhaald werd. Het merkwaardige is nu echter, dat bij de schildering

van de donateurs de meesters hun gebondenheid aan de overgeleverde vormen loslieten en opeens het levende beeld schilderden en dat met een trefzekerheid en een oog voor het individueel-menselijke in elk van hun subjecten, die bijzonder opvallen.

Als voorbeeld drukken wij hierbij af een reproductie van een onderdeel van het schilderij, dat de kanunnik Van Der Paele door Jan van Eyck liet schilderen voor een kerk in Brugge. Op dit stuk staat de Madonna met het kind weer centraal. Links van haar knielt de kanunnik zelf, die daarbij door St. Joris aan Maria wordt voorgesteld. Op de reproductie ziet ge het bovengedeelte van zijn lichaam met de hand van St Joris, die hem voorstelt. Op zo'n gelaat raakt men nu eenvoudig niet uitgekeken. Ziet ge hier de kanunnik niet levensgroot voor u? Vallen hier de eeuwen niet weg? Spreekt uit deze ogen niet de geestelijke, die door jarenlange ervaring de wereld en de mensen scherp waarnemend, haast wantrouwig, heeft leren bekijken? Staat in deze geestelijke (het zou een goede eeuw later ook een oude dominee kunnen zijn!) de mens met zijn levenservaring niet in al zijn scherpte voor u?

Zo kan een leek, als hij goed toeziet, toch veel genieten op zulke tentoonstellingen ook zonder speciale artistieke scholing.

* * *

Er is nog een facet aan zulke evenementen, dat o.i. vaak te weinig geaccentueerd wordt, nl. het **historische**. Men beklemtoont m.i. vaak te veel de artistieke waarde en betekenis van wat geboden wordt. Die artistieke waarde is echter nooit helemaal los te maken van de levende geschiedenis, de volheid van het gebeuren, die achter zulke stukken stond. Wanneer wij over de historie spreken en nadenken, concentreren wij ons veelal op de geschreven en gedrukte documenten. De geschiedenis draagt voor ons vooral een verhalend karakter. Men vergeet dan echter, dat schilderstukken als deze ons de eeuw, waarvan de documenten verhalen, weer op een geheel bijzondere wijze laten zien.

Als men dat bedenkt, gaat ook voor de leek door schilderijen als deze een wereld open. Jan van Eyck, de eerste en grootste van deze schilders, was nl. sinds 1425 hofschilder van Filips de Goede, nadat hij eerst in Holland aan het grafelijke hof werkzaam geweest was. Als „peintre et valet de chambre” (schilder en kamerdienaar) van de grote Bourgondiër bereikte zijn leven een hoogtepunt. De hertog zond hem op diplomatieke missies, hij kreeg zodoende de Europese wereld van zijn dagen te zien en dat alles weerspiegelt zich in zijn schilderstukken. Heel deze vijftiende eeuw, waarin de „vlaamse primitieven” werkten, werd beheerst door de grote Bourgondiërs. In deze eeuw, die aan onze grote zestiende en zeventiende voorafging, werden de grondslagen gelegd van het rijk, waarin straks de grote strijd tussen Willem van Oranje en Filips II zou uitbarsten. Filips de Goede stierf in 1467, zijn opvolger Karel de Stoute kwam tien jaar later ellendig om het leven bij Nancy (1477). Toen neigde de eeuw reeds naar zijn einde. Jan van Eyck zelf stierf in 1441 te Brugge, waar hij een groot deel van zijn leven in dat middelpunt van de wereldhandel destijds, leefde en werkte. Memlinc, die deze periode afsloot, vervaardigde zijn eerste grote schilderstuk in 1473 en van Jeroen Bosch, die wonderlijke hekkelsluiter, tekende de schrijver van zijn broederschap aan: „Hieronymus Aquens, alias Bosch seer vermaerd schilder, obiit (hij overleed) 1516”.

Al deze schilderijen staan dus tegen de achtergrond van de Bourgondische tijd, een periode van grote pracht en luister. Het was de eeuw, door Huizinga „Herfstij der Middeleeuwen” genoemd, waarin de middeleeuwse geest en gedachte tot zijn volle bloei kwam. Zowel de heftigheid en de felheid van die tijd als de diepe en innige vroomheid, die in diezelfde eeuw b.v. gestalte kreeg in Geert Grote en zijn leerlingen, treden in deze schilderstukken naar voren. Daarbij verbeelden de werken van Jeroen Bosch de angsten en huiveringwekkende wredeheden van de eeuw. Men kan zijn schildering van het laatste oordeel niet zonder huivering bezien. De gruwelen, die de goddelozen daarbij ondergaan: hij zag ze dagelijks voor ogen in de wrede terechtstellingen, waarvan zijn tijd, naast haar pracht en luister, vol was.

Het is de moeite waard de schildering van de vorsten met aandacht te bezien. Rogier van der Weyden, de tweede grote na Van Eyck, schilderde Filips de Goede zelf. We drukken de reproductie hierbij af. Volgens Knuttel schilderde Van Der Weyden ons de mensen van zijn tijd „als koele, hooghartige egoïsten, berekenende wereldlingen, wier doel was zich zelf”.²⁾ Nu, zo ziet men ook Filips de Goede op dit schilderij. Koel en berekend was deze stichter van de Orde van het Gulden Vlies met het gouden ordeteken om de hals: de grote Bourgondiër, die voor het eerst de Nederlanden onder zijn bewind verenigde. Zo ziet hij u op dit schilderij ook aan. En rond de portretten van deze vorsten in hun donkere gewaden, ontvouwt zich op deze schilderstukken heel de pracht van de eeuw in het rood en blauw, het groen en grijs van de praalgewaden. Het is de pracht van de grote Vlaamse steden, Brussel, Gent en Brugge, die u nu nog verbaast, wanneer ge ze bekijkt. Er was een sterke harmonie tussen de schilderkunst, de beeldhouwkunst en de bouwkunst. In de brugse Onze Lieve Vrouwekerk bezochten we het praalgraf van Karel de Stoute en zijn dochter Maria van Bourgondië. Het is alles met elkaar in congruentie: deze uitbundige schilderkunst en de praalgraven, waarop de machtige hertog en zijn dochter, in koper uitgebeeld, liggen uitgestrekt in de greep van de dood. Rond de tombes leest men al hun waardigheden in de Nederlanden, die dan reeds tot een eenheid onder deze vorsten verenigd zijn.

Zo krijgt zulk een tentoonstelling in de weidse omgeving, waarin ze gehouden wordt, voor u zijn volle betekenis. In de luister en praal van deze schilderijen en kathedralen, graftomben en paleizen, spoedden de middeleeuwen zich ten einde. Weldra deed in de nabloe van deze wereld Willem van Oranje als „bourgondisch grandseigneur” zoals Van Schelven hem typeerde, zijn intree. De vormpracht van de vijftiende eeuw was toen al bijna uitgebleeid, haar diepgang voorbij, een nieuwe aera stond voor de deur. Toch is de glorie van onze goudeneeuwse schilderkunst en de zwier van haar gebouwen alleen te verstaan als verdieping en versobering door de geest van de Reformatie van deze uitbundige eeuw. Misschien is de waarde van het kijken naar verzamelingen als deze nog meer het aan u voorbijgaan, werkelijk en concreet, van een stuk levende historie dan

Rogier van der Weyden (1399—1464)

Portret van Philips de Goede

de schoonheidservaring, die ze u biedt. Ge wordt een ogenblik geconfronteerd met een stuk geschiedenis van Noord en Zuid, dat — op verschillende wijs — tot op vandaag nog doorwerkt. In Noord verstrakt en verdiept onder de adem der Reformatie, ook burgerlijker-in-de-goede-zin; in Zuid in een langzame uitbloei en versterving tot in de eeuw der Contrareformatie.

Toen wij over de Markt van Brugge liepen speelde het klokkespel van het majestueuze Belfort het „Merck toch hoe sterk...” Ironie der geschiedenis in deze oude stad van de Spaanse Nederlanden!

Enschede

R. H. Bremmer.

²⁾ G. Knuttel Wzn, *De Nederlandse Schilderkunst*, 1950², blz. 55.

KOREA

Gedurende de laatste weken werd \$ 5000.— of ongeveer f 19.000.— van het geld dat in Nederland is ingezameld voor Korea, naar dat land overgemaakt.

Dit is geschied in overleg met Dr Holdcroft, de bekende zendingsman, die 35 jaar in Korea heeft gewerkt en er sinds de kerkelijke strijd verleden jaar in Korea uitbrak, een paar maal naar toe is geweest om de broeders te helpen en te adviseren. Dat adviseren moest naar twee kanten geschieden. Dr Holdcroft was een gewaardeerd raadgever voor de Koreaanse broeders in hun moeilijkheden. Maar hij was aan de andere kant ook de betrouwbare en deskundige adviseur voor de toewijzing van de gelden, die voor Korea waren bijeengebracht. Er was veel nood. Er zou veel meer geld kunnen worden gebruikt dan beschikbaar is. En dan juist is een rechtvaardige verdeling van zo grote betekenis. Anders zou de een dubbel krijgen en de ander niets. Zo is in onze eerste mededelingen over Korea nogal eens het Ae Yang Weeshuis genoemd, maar toen wij ons geld overmaakten, was in de grootste nood van dit weeshuis door een maandelijks toelage uit de Amerikaanse fondsen reeds voorzien, terwijl ook van de zijde van onze Engelse vrienden reeds enkele giften naar dit weeshuis waren overgemaakt.

In overleg met Dr Holdcroft werden deze eerste \$ 5000.— als volgt verdeeld:

\$ 2000.— voor het seminarie in Seoul.

\$ 2000.— voor het seminarie in Taegu

\$ 1000.— voor het Sae Pyell weeshuis.

Sae Puell betekent, naar Dr Holdcroft ons mededeelde, Morgenster. Er worden hier 70 kinderen verpleegd, die bijna allen van de straat werden „opgeraapt”. Ds Dwinght R. Malsbary, de zending van de Independent Board for Presbyterian Foreign Missions in Korea, die de gelden daar distribueert, ver-

deelt deze \$ 1000.— over enkele maanden. Wij hopen dat het mogelijk zal zijn, nadat deze periode is verlopen, opnieuw een gift te zenden. De nood is groot. De heer Choi, de directeur van dit weeshuis, kwam bij Ds Malsbary om hulp, daar de nood bijzonder hoog was gestegen en de heer Malsbary dankte God dat hij juist bericht uit Nederland had ontvangen dat deze \$ 1000.— voor dit weeshuis waren beschikbaar gesteld. In volgende nummers van „Getrouw” hopen wij nog meerdere bijzonderheden te kunnen vermelden over deze arbeid.

Dr Holdcroft wees in zijn brieven nog eens op de onjuiste berichten, die over Korea worden verspreid. In één van zijn rapporten verklaarde Dr Nelson Bell, dat van één van de seminaries, die tengevolge van de kerkstrijd waren gescheurd, 220 studenten de „oecumenische” groep hadden gekozen en slechts ongeveer 70 de „conservatieve” groep steunden. De dag vóórdat hij dit bericht las had Dr Holdcroft echter voor de „conservatieve” groep gesproken. Er waren meer dan 220 studenten onder zijn gehoor, die het standpunt van de „conservatieve” groep van harte deelden. Dr Holdcroft werd nog uitgenodigd voor een speciaal onderhoud met een bijzondere groep. Dit bleken 20 voormalige krijgsgevangenen te zijn, die in de communistische legers hadden gestreden. De zendingen van de Independent Board for Presbyterian Foreign Missions, Ds Dwight R. Malsbary en Dr William H. Chisholm, kregen toestemming om in hun krijgsgevangenkamp te spreken en te evangeliseren. Zeshonderd van deze mensen leerden hier Jezus Christus als hun Zaligmaker kennen en daarbij waren de 20 theologische studenten, die Dr Holdcroft nu ontmoette. Zij vertelden hem dat hun groep aanvankelijk 21 man sterk was, maar één van hen was in bijzonder moeilijke financiële omstandigheden. Van „oecumenische” zijde was hem zoveel hulp beloofd dat al zijn moei-

lijkheden konden worden opgelost en dit had hem er toe gebracht naar die zijde over te gaan.

De trouw en de volharding van deze studenten doet vermoeden dat een korte formulering (Jezus Christus als God en Zaligmaker) in deze tijd nog voldoende was en de loochenaars van Jezus' plaatsvervangend, verzoenend lijden en sterven bij het horen hiervan op de vlucht sloegen. Maar zo is het vandaag niet meer. De woorden „God” en „Zaligmaker” krijgen van velen een inhoud, die met de Bijbel radicaal in strijd is.

Daarom waarborgt alleen een grondslag als van de I.C.C.C. een écht-Schriftuurlijke oecumene en ik begrijp werkelijk niet hoe iemand kan zeggen, dat het in deze ondubbelzinnige grondslag onvoldoende tot uiting komt, dat het alleen om Jezus Christus gaat. Juist om dat heel scherp te doen zien, werd de leerstellige grondslag **breed!** Elk onderdeel ademt van Jezus Christus en Dien gekruisigd!

Maar de toegang wordt hier **nauw**. Deze grondslag is niet vrijblijvend. Wie Jezus Christus **niet naar de Schriften** belijden wil, glipt **niet** door de mazen van het net! Het gaat ons niet om het getal, hoewel wij weten dat het uiteindelijk een grote schare zal zijn (Op. 7 : 9). Het gaat ons om de waarheid der Schrift : om Hem, Die de Weg, de Waarheid en het Leven is.

* * *

Het bovenstaande namen wij over uit „Getrouw” — juli 1960 — omdat wij indertijd in ons blad hebben geschreven over Korea. Uit onze kerken is heel wat gecollecteerd voor Korea zo hebben wij in de verantwoordingslijst in „Getrouw” gelezen. Daarom zal het bovenstaande bericht over de besteding van de bijeengebrachte gelden velen van onze lezers interesseren. Wij zijn dankbaar dat zovele van onze kerken aan de oproep van destijds om aan de broederschap in Korea te gedenken, zo spontaan gevolg hebben gegeven.

J. Meester.

PERSSCHOUW

EEN WOORD VAN A. JANSE (3)

Hier is het vervolg van Janse's artikelen (Op den Uitkijk, 1934, blz. 143). Het handelt over :

De gedaante der doden in de scheool

En als hij in de Hades zijn ogen ophief....

Lukas 16 : 23.

In het verhaal van de rijke man en de arme Lazarus zegt de Here Jezus van de rijke, dat Lazarus in de Hades **zijn ogen opsloeg**.

Had die man dan nog ogen?

En verder ziet hij Abraham. Had Abraham dan een gedaante?

Bovendien ziet hij ook nog de bedelaar, die eens aan de poort van zijn huis zat. En dan vraagt de rijke of Lazarus mag komen om met zijn vinger de tong van de rijke te verkoelen, vanwege de smartende vlam.

De vraag is dan : wat is Lazarus' vinger, wat is dan de tong en de pijn van de rijke en wat is dat water en dat vuur?

De kanttekenaars van de Statenvertaling plaatsten deze noot bij : „hij sloeg zijn ogen op” : „Deze woorden, gelijk ook eenige navolgende, moeten niet eigenlijk verstaan worden, want de ziel, een geestelijk wezen zijnde, heeft noch oog, noch tong, noch vinger, maar bij gelijkenis om daarmede uit te drukken zoo de grootheid der pijnen in de hel als de onveranderlijkheid van den staat der zielen na dit leven, zoo in den hemel als in de hel zijnde”.

Deze verklaring bevredigt echter niet.

Daar wordt wel gezegd : ge moet het niet „eigenlijk” verstaan — maar hoe dan wel? 't Vervolg der verklaring schijnt te duiden op een symbolisch spraakgebruik, alsof er van ogen, tong, vinger, pijn, vuur en water maar sprake was in **figuurlijke** zin : „om uit te drukken...”

Toch wordt niet onbewimpeld verklaard, dat het maar figuurlijk gesproken is.

't Zou ook ingaan tegen de gehele inhoud der Heilige Schrift op dit gebied.

De Heilige Schrift neemt het hiernamaals even reëel als het leven hier.

En de geestenwereld, engelen en duivelen, worden even reëel voorgesteld als de mensen. 't Zijn óók schepselen.

En ze komen steeds voor in een bepaalde **gedaante**.

Zij hebben handen en voeten (Openb. 10 : 1—2). Zij spreken en horen. Zij hebben vaak ook vleugels. Zij verplaatsen zich. Een engel „sloeg” de zijde van Petrus om hem wakker te maken

(Hand. 12 : 7). Zij kunnen iemand bij de hand grijpen om hem weg te brengen (Genesis 19 : 16). 't Gaat toch niet aan om dit alles figuurlijk, „oneigenlijk”, symbolisch te verstaan. Zo'n engelenhand is toch niet zoiets als een gedachtehand in ons geestesleven?

Ook in de praktische kennis der volken omtrent het dodenrijk vindt men altijd weer, dat de mens dáár in andere bestaanswijze, maar niettemin in dezelfde gedaante als hij hier leefde, voortbestaat, zodat er ook onderling herkenning is.

Welke moeilijkheid hebben dan de Kanttekenaars hier gehad?

Waarom konden zij niet aansluiten bij de praktische levenswijze aller volken omtrent het dodenrijk en bij de praktische uitspraken der Heilige Schrift, die toch zo eenvoudig zijn, dat een kind het kan verstaan?

Zij kwamen in de moeite door het **geest-stof-dualisme**. Zij aanvaardden de definitie : de mens bestaat uit lichaam (= stof) en ziel (= geest). En zij dachten erbij, dat deze substanties dragers van 't bestaan waren. In ons vorig artikel brachten we op dit substantiebegrip kritiek uit. Wij zagen, dat het **bestaan** der schepselen door **God** gedragen wordt en dat stof en geest geen zelfstandige substanties zijn. Welnu — deze verkeerde vraagstelling : was die „vinger” van Lazarus nu **stof** óf **geest**? bracht de moeilijkheid.

Vinger behoort bij lichaam, en lichaam is stof, zeiden de vertalers. Dus kon vinger niet „eigenlijk” verstaan worden.

Want — zo meenden zij — geest heeft geen vingers. En vuur en water en pijn uit dit verhaal zijn **geen stof** en als „geest” kunnen zij niet bestaan.

En een derde „bestond” niet. Zo kwam men in grote moeilijkheden.

Al die moeilijkheden vervallen echter, wanneer we de definitie van het geest-stof-dualisme loslaten. Er is zeer zeker stof en er is geestesleven in ons — maar er is nog veel meer in de scheping.

De fijnbewerkte geesten, die engelen heten, zijn maar niet vormloze geestsubstanties in de Heilige Schrift, maar **schepselen** met een eigen bestaan, die ook, evengoed als wij hier, handen, voeten, ogen, oren en een gedachtenleven hebben.

De gehele praktische voorstelling der Heilige Schrift spreekt van deze gedaante der engelen en van hun gevoels- en wilsleven en van hun denken en begeren even reëel als over deze dingen bij ons.

Zo mogen we dan eenvoudig aannemen wat de Schrift zegt : de doden hebben in hun andere onstoffelijke bestaanswijze in het dodenrijk **werkelijk** hand en voet en tong. Zij hebben **werkelijk** hun eigen gedaante, waaraan zij herkend worden. Zij spreken en horen, zij denken en voelen pijn, zij hebben zelfs te doen met vuur en met water, met afronden, die scheiden, en zij zijn even reëel, even **werkelijk bestaande** als wij. Maar deze wereld is voor ons **hier, nu**, niet grijpbaar, niet tastbaar, niet zichtbaar.

Zij zijn wel **reëel**, dat is werkelijk bestaande — maar niet **concreet**, niet voor ons tastbaar bestaande.

Ook de pijn is maar niet geestelijk of symbolisch of figuurlijk, maar zeer reëel in de Heilige Schrift.

Dat doet ons vaak opschrikken, als 't zo reëel voor ons wordt. Gods oordeel over de zonde is ook schrikkelijk. Wat vreselijke tonelen spelen zich in **concreto** hier op aarde tastbaar voor ons af! Waarom zou dan de Heilige Schrift niet geloofwaardig zijn als zij spreekt van een even reëel vuur in die andere bestaanswereld der schepselen, die tegen Hem hebben gezondigd en die Zijn grote genade des Verbonds, evenals die rijke Jood, hebben versmaad in een eigengerechtig leven?

En ook zal het velen troosten als zij de troost, die Lazarus ontving na z'n ellendig leven, even reëel mogen zien als z'n vroeger leven.

Dat God nu de lijdens heeft thuisgehaald om met Abraham aan te zitten aan de bruiloft des **Lams**, en dat deze kinderen Gods, die ons voorgingen naar het land, waar de mensen anders bestaan, dat deze kinderen Gods daar **even werkelijk** met hun ganse bestaan, met hart en ziel, met spreken en horen, ja met handen en voeten en oor en oog bij Jezus mogen zijn, dat troost toch zo sterk.

Wat de Heilige Schrift ons doorgaande daarvan leert, dat is niet iets vaags, iets oneigenlijks, iets onwezenlijks, niet iets figuurlijks — neen, het is de realiteit der **bestaande** dodenwereld, die wel ontslapen is — en ontkleed werd — en die wel **rust** ten opzichte van de aarde, en ook nog rust ten opzichte van het volle menselijke leven op de nieuwe aarde, dat hen wacht — maar die toch even **werkelijk** en in **vormen** en **gedaanten bestaat** als wij hier op aarde.

Er is m.i. geen enkele reden in de Heilige Schrift, noch in de praktische kennis der volken, die tegen deze opvatting pleit.

De moeilijkheden komen eerst wanneer men het geest-stof-dualisme der Griekse filosofie in wil dragen in het praktische denken bij het lezen der Heilige Schrift.

Eenvoudige lezers zouden geen last van Griekse filosofie hebben, wanneer de Middeleeuwse theologie een synthese van deze heidense wijsbegeerte en de leer der Heilige Schrift had gemaakt. Via de theologie is het gemeengoed geworden en zo is de populaire opvatting ontstaan, die hier moeilijkheden veroorzaakt.

C. V.

KERKNIEUWS

Ds H. D. v. Herksen gaat D.V. begin januari voor een half jaar naar Curaçao.

Roermond. Vanaf heden worden in Roermond weer kerkdiensten gehouden — uitgaande van de kerk van Treebeek. En wel des zondagsmiddags om 2 uur in de consistorie van de Ned. Herv. Kerk.

Kerkinstituering. Op 6 oktober j.l. werd de Geref. Kerk van Hoogvliet geïnstituëerd. De leden dezer kerk wonen in Hoogvliet, Spijkenisse, Heenvliet.

Jubilea. Ds I. de Wolff van Enschede en Ds F. van Dijk van Neede-Eibergen vierden resp. het 25 jarig jubileum als predikant van Enschede en het zilveren ambtsjubileum.

De vorige maand was het ook 25 jaar geleden, dat Ds van Herwijnen in het ambt werd bevestigd. Ds van Herwijnen is nog steeds ongesteld en kan zijn ambtswerk nog niet waarnemen.

Adressen. Rotterdam-Charlois : Joh. Hutten, Stellendamstr. 57, Rotterdam-23, tel. 174346; **Rotterdam-Feijenoord :** G. van Kleef, Maaskade 21a, Rotterdam-1; **Ds E. T. van den Born,** Moddermanstr. 18, Groningen, tel. 32449; **Alphen a.d. Rijn :** J. van Harten, Ch. de Bourbonstr. 14, Alphen a.d. Rijn; **Leerdam,** adres Diakoniev. H. van Vulpen, Westwal 25.

Can. Ref. Church van Ottawa. Na in de morgen dienst daartoe bevestigd te zijn door Ds G. van Dooren van Burlington, deed Cand. H. Krabbendam zondag 2 oktober j.l. zijn intree als predikant van de Canadian Reformed Church van Ottawa, Ont. (Canada) met een predikatie over Openbaringen 22 : 10—27.

Aan de handoplegging werd deelgenomen door Ds Scholten van Orangeville (Ont.). Afgevaardigden van de kerken van Toronto en Burlington voerden het woord.

Het adres van Rev. H. Krabbendam is thans : 449 Churchill Ave, Ottawa 3 Ont., tel. PA9-5756.

Stichting Gereformeerde Kinderbescherming

Het bestuur van de Stichting herinnert de broeders diakenen aan de vergadering van zaterdag 22 oktober a.s., welke gehouden zal worden in de Zuidsingelkerk te Amersfoort; aanvang kwart voor drie.

Van een aantal mochten wij reeds bericht ontvangen, dat zij aanwezig hopen te zijn. Zij die dit nog niet deden, verzoeken wij zulks alsnog te doen.

Daar deze vergadering voor het werk van de kinderbescherming, en dus voor de bediening der barmhartigheid, binnen onze kerken van grote betekenis is, zal het reden tot grote vreugde zijn wanneer de diakenen niet alleen komen, doch dat zij vergezeld zijn van de predikanten.

Het gaat hier niet alleen om een zaak, welke de diakenen aangaat, doch zij is zo belangrijk, dat ze ons aller aandacht vraagt en dan wel in het bijzonder van hen die tot herders over de kudde zijn aangesteld.

Verder zal het bestuur ook gaarne welkom heten een ieder wie de arbeid voor de bedreigde jeugd van de kerk ter harte gaat, waarbij wij in het bijzonder denken aan onze correspondenten.

Zo zullen wij ons er alleen maar over verblijden ook vele zusters der gemeente tussen de aanwezigen te mogen zien.

Mochten er diakenen zijn van kerken welke besloten om niet te komen, dan zeggen wij tot hen : herzie Uw besluit en verzuim niet deze voor het werk der barmhartigheid van de kerk, zo belangrijke vergadering bij te wonen.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met vermelding voor „Opbouw”.

Abonnementprijs : f 5.- p. halfj. - f 10.- p. j. Studenten abonnement f 6.- per jaar.

Losse nummers 25 cent. Buitenland : f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.